

TYSKLAND FRA INVASJONSFORSVAR TIL INNSATSFORSVAR

Tyskland var det siste store NATO-landet som profesjonaliserte sitt forsvar. Men omstillingen til et innsatsforsvar har gått sakte. I 2010 kom den tyske forsvarskommisjonen med en knusende kritikk av Bundeswehrs operative evne, skriver Lunde Saxi.

HÅKON LUNDE SAXI
Doktorgradsstipendiat,
Institutt for forsvarsstudier

Norge er langt ifra det eneste landet i Europa som har hatt utfordringer med å omforme et stort, statisk og mobiliseringsbasert invasjonforsvar til et lite, gripbart og stående innsatsforsvar. Av de europeiske stormaktene vi er alliert med, er det ganske sikkert Tyskland som har opplevd de største utfordringene med denne overgangen, og erfaringene der kan derfor være verdifulle når vi skal reflektere rundt våre egne erfaringer.

KALD KRIG

Da den kalde krigen sluttet, utgjorde det vesttyske forsvarret, Bundeswehr, kjernen i NATOs forsvarsstyrker på den avgjørende sentralfronten. Forbundsrepublikken Tyskland stilte med 4 000 moderne stridsvogner, 600 kampfly, og 0,5 millioner soldater, og etter mobilisering skulle antallet soldater vokse til 1,3 millioner.

Bundeswehr utgjorde halvparten av NATOs bakkestyrker på sentralfronten, og rund 1/3 av luftstyrkene til alliansen, og disse styrkene hadde rykte på seg for å være blant NATOs best trente og utrustede armeer. Denne formidable forsvarsstyrken hadde samtidig begrenset med operativ erfaring. De siste veteranene fra andre verdenskrig hadde blitt pensjonister på 1980-tallet, og grunnet bestemmelser i grunnloven hadde ingen soldater fra Bundeswehr gjort tjeneste i FNs fredsbevarende styrker.

Tysk gjenforening i oktober 1990 ga en kortvarig økning i Bundeswehrs størrelse, der man absorberte 90 000 soldater, samt tusenvis av kjøretøyer, kampfly og baser fra det østtyske forsvarret, Nationale Volksarmee. Frem mot 1994, da den siste russiske soldat forlot det tidligere Øst-Tyskland, ble forswarets størrelse i fredstid redusert til

BUNDESWEHR PÅ 1980-TALLET

4000	600	1,3 mill.
Stridsvogner	Kampfly	Soldater etter mobilisering

BUNDESWEHR ETTER OMSTILLING

225	230	185 000
Stridsvogner	Kampfly	Antall soldater
Tyskland vil få et helprofesjonelt forsvar.		
Mobiliseringsavdelinger kuttet.		

Under den kalde krigen utgjorde Bundeswehr kjernen i NATOs forsvarsstyrker på sentralfronten og kunne stille med 4000 moderne stridsvogner. (Foto: Leopard 2 A-5/ Bundeswehr)

340 000 soldater. Samme år avgjorde grunnlovsdomstolen at tyske soldater likevel kunne delta i internasjonale operasjoner i regi av FN, NATO, EU, og OSCE. Som i Norge ble det imidlertid ingen fundamental omlegging mot internasjonale operasjoner på 1990-tallet i Tyskland. Man opprettet krisereaksjonsstyrker på totalt 50 000 soldater, som hadde internasjonale operasjoner som en hovedoppgave, men 85 prosent av styrkene forble dedikert til territorialforsvarsoppgaver. Tyskland anså at det sikkerhetspolitiske klimaet i Europa kunne forverre seg i fremtiden, og at man derfor etter mobilisering og en seks måneders opptreningsperiode måtte kunne stille 680 000 soldater klare til kamp i Sentral-Europa. Den tyske hæren skulle utgjøre en 0,5 millioner av disse soldatene, utrustet med over 2000 stridsvogner og organisert i 26 kampbrigader.

KOSOVOKRIGEN ET SKILLE

Både i Norge og i Tyskland ble Kosovo-krigen i 1999 et vannskille i forsvarspolitikken. Begge land opplevde brått at deres forsvar ikke var strukturert og utrustet for militære intervensjoner. Luftforsvarene manglet presisjonsstyrte våpen, marinen moderne kommunikasjonssystemer og landforsvaret evnen til hurtig å være på plass i innsatsområdet. Samtidig ble det avdekket store mangler i invasjonforsvarets struktur; budsjettene strakk ikke til. I mai 1999 avslørte Bundeswehr i sin egen statusrapport at halvparten av alle kjøretøyer og fly var blitt «kannibalisert» for å holde de øvrige i drift, og at under halvparten av de innkalte reservister møtte frem til de sjeldne mobiliseringsøvelsene. Invasjonsforsvaret var i stor grad en «papirtiger», bestående av «papirbrigader», og krise-

reaksjonsstyrkene var samtidig strukket til det ytterste for å holde 10 000 soldater i innsats på Balkan.

Året etter Kosovokrigen la uavhengige forsvarspolitiske utvalg frem sine råd både i Oslo og Berlin. Hovedkonklusjonen var i korthet sammenfallende: det kommer ingen invasjon fra øst. Den kalde krigen var over, og det russiske forsvaret var i en sørgelig forfatning. I Berlin kunne man i tillegg feire at landene øst for Tyskland: Polen, Tsjekia og Ungarn, var blitt NATO-medlemmer i 1999. Av disse grunnene mente utvalgene at man nå trygt kunne bygge ned invasjonforsvaret og erstatte det med et mer fleksibelt innsatsforsvar. Men mens man i Norge valgte å følge rådene, valget man i Tyskland å se bort i fra dem.

JA TAKK, BEGGE DELER

Den tyske forsvarsjefen var svært konservativ; han ønsket ikke å gå bort ifra invasjonforsvaret. Samtidig oppdaget den tyske forsvarsministeren at rådet innebar å legge ned tusenvis av arbeidsplasser, samt å gå bort ifra prinsippet om allmenn verneplikt. Dette ble for radikalt. I stedet sa man i Tyskland: «Ja takk, begge deler.» Bundeswehr skulle kunne stille med en 0,5 millioner soldater i Sentral-Europa etter seks måneders forberedelse, og samtidig skulle man kunne holde 20 000 soldater i internasjonale operasjoner. Dette var omtrent like mange som de profesjonelle innsatsforsvarene i Storbritannia og Frankrike kunne stille. Hvordan man skulle kunne greie alt dette, når det tyske forsvarsbudsjettet var 20 prosent mindre en det britiske, ble ikke forklart.

BORT FRA INVASJONSFORSVARET

I 2003 ble det endelig bestemt at invasjonforsvarsoppgaven ikke lenger skulle være «strukturdeterminerende» for Bundeswehr. En viktig grunn var krigen i Afghanistan og Irak. Under den amerikansk-ledede invasjonen av Afghanistan i 2001–02 var det tyske bidraget faktisk mindre en det norske. Tyskerne sendte som Norge rundt 100 spesialsoldater, men ingen kampfly. Som Oslo valgte også Berlin å ikke delta i den amerikansk-ledede invasjonen av Irak i 2003. Om man likevel hadde valgt å være med, ville det tyske bidraget kun vært symbolsk. Bundeswehr hadde ingen ting å tilby amerikanerne og britene unntatt tre minesveipere; kapasiteten var fortsatt sprengt av å stå med litt under 10 000 soldater på Balkan.

For den nye tyske forsvarsministeren var det uakseptabelt at en organisasjon med nå 285 000 soldater knapt nok evnet å sende tre prosent av dem på utenlandsoppdrag. Han presset igjennom en drastisk reform. Forsvarets mobiliserings-

avdelinger ble avviklet, og landstyrkene redusert til 9,5 stående kampbrigader. Disse var lettere enn før, med totalt 350 stridsvogner og 150 artilleriskyts. Målet var at nedskjæringene skulle frigjøre midler til å modernisere alle våpengrenerne, og dermed minske det store teknologigapet som var oppstått mellom Bundeswehr og de amerikanske, britiske og franske forsvarene. Verneplikten ble imidlertid beholdt, selv om de vernepliktige ikke kunne anvendes i utenlandsoppdrag. Denne nye strukturen skulle stå klar i 2010.

Målet er å kunne ha 10 000 soldater i oppdrag ute.

Som kompensasjon for det tyske nei til Irak, valgte Berlin fra 2003 å øke det tyske bidraget i Afghanistan vesentlig. Den fredsbevarende styrken i Kabul, ISAF, ble nå en NATO-ledet styrke, og tyskerne tok hovedansvaret for utvidelsen av ISAFs ansvarsområde til Nord-Afghanistan i 2003–04. Samtidig som man trappet ned på Balkan, vokste antall tyske soldater i Afghanistan, spesielt etter at Tyskland (som Norge) sa nei til å bidra med styrker i det krevende Sør-Afghanistan i 2006. I 2012 hadde Bundeswehr mer enn 5 000 soldater i Afghanistan, og 53 tyske soldater og politifolk hadde til da blitt drept på oppdrag i landet. Men var så Bundeswehr i 2010 blitt til et moderne

innsatsforsvar? Mye tydet på at det tyske forsvaret ennå hadde en lang vei å gå.

KNUSENDE KRITIKK

En ny tysk forsvarskommisjon la i april 2010 frem sin knusende kritikk av Bundeswehrs manglende operative evne. Invasjonsforsvaret var nedlagt, men uten at man hadde lyktes i å skape noe effektivt og gripbart innsatsforsvar. Tall fra det europeiske forsvarsbyrået EDA viste at Bundeswehr var blant Europas mest ineffektive armeer. Organisasjonen hadde et overdimensjonert ledelsesapparat, med altfor mange «høvdinge» og altfor få «indianere». Bak hver soldat i utenlandstjeneste sto det 35 soldater og 15 sivile medarbeidere; i Frankrike og Storbritannia var tallene åtte og to, respektivt ni og fire. Siden 2003 hadde Tysklands mål vært å kunne opprettholde 14 000 soldater i utenlandsoppdrag kontinuerlig; reelt sett utgjorde 7000 en «smertegrense». Frankrike og Storbritannia kunne respektivt holde 30 000 og 22 000 soldater i utlandet over tid.

Tyske politikere lovet bot og bedring. I 2011 ble verneplikten innstilt. Forsvaret skulle nå bemannes av 170 000 profesjonelle soldater samt inntil 15 000 «frivillige vernepliktige». I utenlandsoppdrag skulle man kunne holde inntil 10 000 soldater, noe som var betydelig mindre en de 15 000 kommisjonen hadde foreslått. Dette var et lavt ambisjonsnivå for Europas største økonomi og nest-mest folkerike stat. Noen ting var likevel blitt bedre med årene, særlig i det tyske luftforsvaret. Siden midten av 2000-tallet kunne man levere presisjonsstyrte våpen, og i 2009 fikk man operative tankfly. Dette var etterspurte kapasiteter i NATO. Men innenrikspolitiske betenkeligheter i Berlin hindret deres anvendelse. I Afghanistan fikk luftforsvaret bare drive lufttrekognosering, og under Libyakrigen i 2011 holdt Berlin seg helt utenfor.